

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

СТОРОЖЕНКО ЛІНА ГРИГОРІВНА

821.161.2

'06.0

ЕВОЛЮЦІЯ ТВОРЧОСТІ БОРИСА ТЕНЕТИ

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі літературознавства Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
ПАНЧЕНКО Володимир Євгенович,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
професор кафедри літературознавства.

Офіційні опоненти: – доктор філологічних наук, професор
ПОЛІЩУК Володимир Трохимович,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри української літератури
і компаративістики;

– кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
КРАВЧЕНКО Андрій Євгенович,
Інститут літератури
імені Т. Г. Шевченка НАН України,
старший науковий співробітник
відділу української літератури ХХ ст.

Захист відбудеться «26» травня 2016 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.008.03 у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (04655, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія» (04655, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2).

Автореферат розісланий «25» квітня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради К 26.008.03
кандидат філологічних наук, доцент

Г. І. Павленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний перегляд української історії, зумовлений драматичною динамікою життя української нації, диктує необхідність нового прочитання історії вітчизняного художнього слова. Особливе місце займає літературна доба 1920-х–1930-х рр. – період «розстріляного відродження», прогресивні творчі сили якого були спрямовані на розвиток української літератури на національному ґрунті, успадкування кращих європейських культурних здобутків та органічну еволюцію в загальноєвропейському мистецькому контексті.

Утверджується національна свідомість нової плеяди письменників, а їхня творчість досягає високого розвитку і становить досконалий пласт вітчизняної літератури. Серед них – поет, прозаїк, член київського літературного об'єднання «Ланка»–МАРС Борис Тенета (1903–1935 рр.), на довгі роки вилучений з української літератури та забутий.

Ортодоксальна критика зарахувала письменника, як і всіх «ланчан», до числа «попутників», тому його творча особистість довгий час була поза увагою літературознавців. На сьогодні творчі надбання Бориса Антоненка-Давидовича, Григорія Косинки, Т. Осьмачки, В. Підмогильного, Є. Плужника стали класикою української літератури, а ім'я Бориса Тенети залишається малодослідженим і маловідомим. Тільки з набуттям Україною незалежності замовчувана радянським літературознавством письменницька спадщина автора стала об'єктом наукових студій. Проте глибоких розвідок його творчості, які б комплексно і системно, в аналітичному зрізі охопили художній доробок митця, бракує. Дослідження В. Дмитренка, В. Мельника, М. Чабана та інших авторів, які згадують про Бориса Тенету у зв'язку з іншими «ланчанами», не створюють повного творчого образу письменника, не дають уявлення про його художньо-естетичну концепцію моделювання світу. У дисертаційному дослідженні В. Дубініної «Проза Бориса Тенети: жанрово-стильові особливості» зосереджено увагу на жанровій своєрідності лише малої і середньої прози митця, романна ж творчість автора увагою обійдена. Немає й ґрунтовних досліджень, присвячених поетичному доробку літератора. Існують прогалини та неточності у біографії письменника.

Ще й досі не видані у повному обсязі твори Бориса Тенети – основна їх частина, що дійшла до сучасного читача, побачила світ окремими збірками та публікаціями у літературно-мистецьких часописах і альманахах («Глобус», «Життя й революція», «Зоря», «Нова громада» та ін.) за життя автора, і лише деякі з них перевидавалися; окремі зразки малої прози («З життя», «Сванійські оповідання») та роман «Загибель Анагуака» не публікувалися взагалі, а відтак не відомі українській літературі.

Тож назріла потреба цілісної репрезентації та осмислення художнього доробку Бориса Тенети, об'єктивного дослідження творчої постаті письменника. Окреслені аспекти зумовлені сучасними науковими уявленнями щодо повноти літературного процесу, розумінням специфіки літературного розвитку, потребою інтерпретації текстів на основі традиційних та новітніх літературознавчих підходів, відсутністю комплексного дослідження творчості Бориса Тенети.

У дисертаційній роботі, не претендуючи на вичерпне розуміння творчості митця, робимо спробу реабілітувати Бориса Тенету як літератора й особистість

у контексті літературно-історичного процесу. Адже, як слушно зауважує О. Білецький, «національну літературу в повному обсязі творять не тільки чільні, а й другорядні письменники»¹. Необхідним є критичне осмислення літературного доробку автора, дослідження його творчої еволюції, ґрунтуючись не лише на власному баченні, а з урахуванням наявних у періодичних виданнях 20-х–30-х рр. ХХ ст. критичних відгуків, спогадів сучасників митця, новітніх літературознавчих досліджень. Також важливим є з'ясування та висвітлення невідомих сторінок біографії письменника.

Таким чином, вище означені аспекти обумовлюють **актуальність** запропонованої дисертаційної роботи, що полягає у потребі повернення до літературного життя і наукового обігу персоналії Бориса Тенети, необхідності цілісного бачення творчого доробку митця та визначенні його місця в літературному процесі 1920-х–1930-х рр.

Хронологічно межі дослідження охоплюють увесь комплекс активної творчої діяльності письменника (1924–1935 рр.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі літературознавства Національного університету «Києво-Могилянська академія» у межах комплексної наукової теми кафедри «Філософсько-естетичні проблеми української та зарубіжної літератур; взаємини національних літератур» (ДРН 0110U001738). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради НаУКМА (протокол № 4 від 17 листопада 2011 р.) та скоординовано на засіданні бюро Наукової ради НАН України з проблем «Класична спадщина та сучасна художня література» Інституту літератури імені Тараса Шевченка (протокол № 1 від 21 лютого 2012 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному розгляді літературного доробку Бориса Тенети як цілісної художньої системи, осмисленні специфіки письменницької індивідуальності та еволюції творчості митця упродовж зазначеного періоду.

Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- дослідити біографічний портрет Бориса Тенети; простежити основні віхи життя і творчості письменника, джерела та шляхи формування його світогляду;
- з'ясувати роль літературно-мистецької організації «Ланка»–МАРС у становленні українського письменства періоду «розстріляного відродження» та її вплив на творчість Бориса Тенети;
- вивчити мемуарно-критичний дискурс, що стосується творчої постаті письменника у різні періоди (1920-і–1930-і рр.; 1950-і–2010-і рр.);
- визначити періоди творчості Бориса Тенети та з'ясувати основні закономірності творчого розвитку письменника;
- виявити особливості художньої еволюції поезії митця; простежити рух домінантних мотивів і образів;

¹ Білецький О. І. Письменник і епоха. Збірник статей, досліджень, рецензій з питань української літератури / О. І. Білецький. – К. : Держ. вид-во худ. літ-ри, 1963. – С. 141.

- визначити форми жанрово-стильових модифікацій прози письменника та простежити основні закономірності її художньої еволюції;
- осмислити своєрідність світоглядно-естетичних новаторських пошуків письменника; проаналізувати індивідуальний стиль автора у контексті історичних обставин і критичного дискурсу 1920-х–1930-х рр.

Об'єкт дослідження – творчість Бориса Тенети, репрезентована окремими виданнями 20-х–30-х рр. ХХ ст. малої прози («Листи з Криму» (1927), «Десята секунда» (1929), «В бою» (1931), «Будні» (1934)) та повісті «Винахідник» (1933); публікаціями у літературній періодиці цього ж періоду (поезія: «Маріянка» (1924); «Другові», «Знов мені приснилися...», «Кримське», «Немає слів...», «Ти сидиш в задимленій кімнаті», «Я не можу спокійно спати» (1926); «Звенигора», «Євгену Плужникові», «Перше травня» (1927); «Уривок», «Цю весну» (1928); «Заспів до поеми» (1929); «Тривога» (1930); новели: «Idee fixe», «Безробітний» (пізніше «Голод»), «Пріся» (1925); «Ave vita», «В неділю», «Місто» (1926); повісті: «Гармонія і свинушник» (1927), «Дні» (1933–1934)) та виданого дисертанткою вперше історичного роману «Загибель Анагуака» (2015).

Предмет дослідження – еволюція поетичного та прозового доробку Бориса Тенети, становлення і динаміка його стилю.

Теоретико-методологічну основу дисертації склали фундаментальні праці з теорії та історії літератури М. Бахтіна, О. Білецького, В. Дончика, В. Жирмунського, Г. Ключека, Н. Лейдермана, Г. Поспелова, В. Фащенко та ін. Відповідно до обраних напрямків дослідження, дисертантка послуговувалася філософськими поглядами Г. Гегеля, Я. Голосовкера, Е. Гуссереля, А. Камю, С. К'єркегора, Ф. К. Ясперса. Важливе значення для розуміння особливостей поетичної спадщини Бориса Тенети мають сучасні дослідження з історії та теорії модернізму В. Агєвої, Г. Грабовича, Т. Гундорової, Р. Мовчан, М. Моклиці, В. Моренця, С. Павличко, Я. Поліщука, Н. Шумило. Важливими для розкриття специфіки жанрово-стильових модифікацій прози письменника стали генологічні студії І. Денисюка, К. Дуба, В. Дубініної, М. Йогансена, В. Коряка, Г. Майфета, Н. Мафтин, М. Наєнка, В. Сірук, Л. Тарнашинської, В. Фащенко, І. Цюп'як (жанр новели, оповідання); О. Ванюкова, А. Гурбанської, А. Ельяшевича, А. Кузьміна, В. Поліщука, В. Разживіна, Т. Тищук, В. Удалова, М. Чудакової (жанр повісті); Н. Бернадської, Т. Бовсунівської, О. Веселовського, З. Голубевої, Б. Грифцова, А. Есалнек, Д. Затонського, В. Кожінова, Л. Новиченка, М. Утехина (жанр роману). У роботі використано критично-аналітичну розвідку В. Дмитренко про літературне об'єднання «Ланка»–МАРС, у контексті якої частково досліджувався імпресіонізм у творчості Бориса Тенети. Орієнтирами у висвітленні біографії та питань світоглядно-естетичної позиції письменника стали теоретичні дослідження Я. Дашкевича, Н. Миронець, І. Старовойтенко та студії-розвідки В. Мельника, М. Чабана, а також мемуарна спадщина Бориса Антоненка-Давидовича, Г. Плужник-Білоус, Г. Костюка, Ю. Смолича, В. Сокола, Т. Швець-Тенети-Гурій.

Методологія дослідження включає в себе культурно-історичний, герменевтичний та біографічний методи.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що у цій роботі вперше в українському літературознавстві зібрано, систематизовано, комплексно й цілісно досліджено крізь призму мистецько-світоглядних шукань доби «розстріляного відродження» художній доробок Бориса Тенети, досі відсутній у науковому обігові. У роботі окреслено періоди творчості письменника (1924–1927 рр.; 1928–1935 рр.); простежено еволюцію естетичної свідомості митця впродовж його творчого життя у синхронному контексті української літератури зазначеного періоду. Виявлено нові грані в історико-літературному дискурсі вивчення лірики поета, проаналізовано її домінантні мотиви, образи, яких досі майже не розглядали або розглядали частково. Визначено форми жанрово-стильових модифікацій прози літератора та простежено основні закономірності її художньої еволюції. Встановлено особливості ідіостилу письменника та з'ясовано роль літературно-мистецького об'єднання «Ланка»–МАРС у творчості Бориса Тенети. Систематизовано та вивчено мемуарно-критичний дискурс, що стосується творчої особистості автора. З'ясовано та висвітлено невідомі сторінки біографії письменника.

Практичне значення дослідження. Практична цінність роботи визначається залученням до літературознавчої практики раніше не досліджених творів Бориса Тенети, невідомих біографічних та архівних матеріалів. Опрацьований та узагальнений у дисертаційному дослідженні фактологічний матеріал дає змогу усвідомити та переосмислити значення творчості письменника в історії української літератури 1920-х–1930-х рр. Основні положення і висновки дисертації можуть бути використані у подальшому вивченні творчості Бориса Тенети та інших представників літературно-мистецької організації «Ланка»–МАРС; для теоретичного осмислення літературознавчих проблем, пов'язаних із вивченням провідних мотивів та стильових здобутків літератури «розстріляного відродження»; для розроблення теоретичних і практичних курсів з історії української літератури ХХ століття, а також для укладання навчально-методичних посібників.

Особистий внесок здобувача:

- вперше проаналізовано і залучено до наукового обігу родинні архівні матеріали (біографія Бориса Тенети, частково написана його рідним братом Георгієм Йосафовичем Гуреєвим незадовго до його смерті (1975–1976 рр.); автобіографія Г. Й. Гуреєва; автобіографія дружини письменника Тетяни Терентіївни Швець; сімейний епістолярій; особисті документи митця; фото) та спогади доньки письменника – Таїті Борисівни Швець-Тенети-Гурій; здійснено спробу дослідити походження псевдоніма «Тенета»;
- зібрано і хронологічно систематизовано художню спадщину автора (46 позицій, з них – 14 поезій, 28 новел, 3 повісті, 1 роман);
- виявлено невідомі раніше прозові тексти письменника («3 життя» та «Сванійські оповідання»);
- підготовлено до друку та вперше опубліковано історичний роман Бориса Тенети «Загибель Анагуака» (2015).

Апробація результатів дисертації. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри літературознавства Національного університету «Києво-Могилянська академія» (протокол № 9 від 09 листопада 2015 р.).

Основні положення та результати дослідження оприлюднено у формі доповідей та повідомлень на конференціях: Всеукраїнська наукова конференція «Літературний процес: структурно-семіотичні площини» (Київ, 2012); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська література в контексті світової: теоретичний, історичний, методичний та перекладацький аспекти» (Черкаси, 2012); Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасне українознавство: здобутки і перспективи» (Київ, 2012), Всеукраїнська наукова конференція «Література в контексті культурних студій» (Миколаїв, 2012); Міжнародна наукова конференція «Що водить сонце й зорні стелі: поетика любові в художній літературі» (Бердянськ, 2012); Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Література і місто: художній поступ» (Луганськ, 2012); Всеукраїнська наукова конференція «Література та історія» (Запоріжжя, 2012); VII Міжнародна науково-практична конференція «Простір літератури, мистецтва й освіти – шлях до миру, злагоди і співпраці між слов'янськими народами» (Харків, 2012); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури» (Львів, 2013); III Международная научно-практическая конференция «Актуальные вопросы теории и практики филологических исследований» (Прага, 2013); XLVI International Research and Practice Conference «In the beginning there was the Word: history and actual problems of philology and linguistics» (Лондон, 2013); VIII Международная научно-практическая конференция «Научный потенциал на света – 2013» (Софія, 2013); Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Львів, 2013); Всеукраїнська науково-практична конференція з Міжнародною участю «Письменник в умовах заблокованої культури» (Кременець, 2013); XI Міжнародна поетологічна конференція «Біографія як текст» (Чернівці, 2014); Одинадцяті Біографічні читання «Новітня вітчизняна біографіка: теорія, методика, практика» (Київ, 2015); I Всеукраїнська заочна Інтернет-конференція «Українська література як художній феномен» (Луцьк, 2015).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 25 одноосібних статей, з яких 11 – у фахових виданнях за переліком ДАК України, 3 – у закордонних наукових виданнях; упорядковано та видано роман Бориса Тенети «Загибель Анагуака».

Структура та обсяг роботи зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків. Загальний обсяг роботи складає 222 сторінки, з яких – 182 сторінки основного тексту, 32 – списку використаної літератури з 372 позицій і 6 сторінок додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** висвітлено стан і проблеми дослідження творчості Бориса Тенети у сучасному літературознавстві, що дало змогу обґрунтувати актуальність теми. Визначено мету і завдання роботи, з'ясовано об'єкт, предмет, теоретико-методологічну базу дисертації, розкрито наукову новизну та практичне значення дослідження, подано інформацію про апробацію основних положень дисертації та

публікації за матеріалами наукової студії. Визначено структуру, обсяг і хронологічні межі дослідження.

У **РОЗДІЛІ 1. «Борис Тенета: просопографічний портрет»** з метою глибшого розуміння витоків та еволюції творчості Бориса Тенети, з'ясування процесу становлення творчого почерку письменника за допомогою просопографічного² опису реконструйовано віхи життя та творчу біографію автора. Осмислено значення літературно-мистецького об'єднання «Ланка»–МАРС, членом якого був Борис Тенета. Висвітлено творчість письменника у критичній рецепції 1920-х–1930-х рр. та у мемуарно-критичному дискурсі 1950-х–2010-х рр. Окреслено періоди творчості літератора (1924–1927 рр.; 1928–1935 рр.).

У підрозділі **1.1. «Сторінки біографії»** важливим складником дослідження життєпису Бориса Тенети стали родинні архівні матеріали (епістолярій, сімейні та особисті документи митця, фото) та спогади доньки письменника Т. Б. Швець-Тенети-Гурій, записані й науково опрацьовані дисертанткою. Саме ці дані допомогли спростувати деякі суттєві фальсифікації біографії митця та виправити неточності. У дослідженні встановлено не відому раніше інформацію щодо походження, соціального стану та місця народження Бориса Тенети, що відрізняється від сучасних літературознавчих даних. З'ясовано факти, що стосуються дитинства та юнацьких років письменника, його участі у вітчизняних громадських об'єднаннях; доповнено інформацію про навчання і місця роботи, культурний та соціальний рівень життя родини тощо. Зроблено припущення щодо виникнення творчого псевдоніму Бориса Тенети та можливого місця поховання письменника.

Вагомим аргументом у дослідженні творчої біографії літератора, становлення його письменницької манери стало осмислення ролі літературного угруповання «Ланка»–МАРС, до складу якого входив Борис Тенета. Висвітленню цього питання присвячено підрозділ **1.2. «Персоналії та естетична платформа організації „Ланка“–МАРС»**. З'ясовано, що участь в об'єднанні була логічним завершенням пошуків письменником літературного середовища, де б не обмежувалася творча свобода, культивувалася ідея відродження української культури на основі нових світоглядно-естетичних принципів. У підрозділі акцентовано увагу на своєрідності шляху творчого самоствердження письменників «Ланки»–МАРСу, яка полягала у виробленні і втіленні естетичної концепції, що поєднала традиції вітчизняної літературної класики з модерністськими тенденціями. Окреслено «прохвильовістську» позицію та безпосередню участь «ланчан» у літературній дискусії 1925-го–1928-го рр.

Визначено кількісний склад організації (Борис Антоненко-Давидович, Іван Багряний, Д. Борзак, Г. Брасюк, В. Воруський, М. Галич, Я. Качура, Григорій Косинка, Г. Косяченко, Т. Осьмачка, В. Підмогильний, Є. Плужник, Дмитро Тась, Борис Тенета, Дмитро Фальківський, В. Ярошенко).

² Просопографія (з гр. πρόσωπον – обличчя, особа та γράφω – писати, записувати) досліджує особу в усій сукупності її індивідуальних якостей та взаємостосунків з оточенням (див.: Миронець Н. Просопографія / Надія Миронець, Інна Старовойтенко // Спеціальні історичні дисципліни : довідник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. – Київ : Либідь, 2008. – С. 424).

Окреслено рецепцію «Ланки»–МАРСу у літературознавчому дискурсі радянської критики, що зараховувала організацію до «попутницьких», «буржуазних», «антипролетарських», які визнавали революцію, але не дотримувалися приписів партії у своїй діяльності (О. Дорошкевич, Б. Коваленко, С. Щупак та ін.); «повідлигової» радянської критики зі спробами об'єктивної оцінки та визначення ключових творчих рис «ланчан» (Ю. Ковалів, В. Півторадні, Л. Череватенко та ін.); критики періоду незалежної України, що відзначається неупередженістю та глибиною з'ясування проблем дослідження діяльності літературного об'єднання (О. Воронцова, В. Дмитренко, В. Мельник та ін.).

Критична ж рецепція творчості Бориса Тенети простежується у загальній оцінці «Ланки»–МАРСу. У підрозділі **1.3. «Проблеми дослідження життєпису і літературної спадщини Бориса Тенети»** проаналізовано критичні характеристики творчого доробку Бориса Тенети, що доводять неоднозначність його сприйняття і трактування літературознавцями залежно від історичного періоду. Визначено етапи критичного дискурсу (1920-і–1930-і рр.; 1950-і–2010-і рр.).

У пункті **1.3.1. «Творчість письменника у критиці 1920-х–1930-х рр.»** проаналізовано відгуки-рецензії сучасників Бориса Тенети, викликані виходом у світ перших поезій та прози митця (І. Лакизи, А. Музички, В. Покальчука, О. Полторацького, Я. Савченка, О. Травня, Ф. Якубовського). З'ясовано, що це не ґрунтовні розвідки творчого доробку автора, а лише короткі, радше, описові відгуки, фрагментарні докази того, що тогочасне літературознавство визнає Бориса Тенету письменником. У більшості випадків критика зводилася до звинувачення молодого поета у «песимізмі», «занепадницьких» настроях, «відриві» від революційної дійсності, «зниженні» громадсько-революційного пафосу і дорікання за надмірні психологізм та індивідуальність, відсутність «соціального начала» у прозі.

Встановлено, що особлива увага критиків була сфокусована на збірках новел «Листи з Криму», «Десята секунда» та повісті «Гармонія і свинушник». З'ясовано, що творам першої книжки малої прози («Листи з Криму»), на думку І. Лакизи, бракувало сюжетної досконалості та стилістичної завершеності. В. Покальчук звертав увагу на тематичну «невдалість» новел і відсутність соціального складника, що, за переконанням критика, применшувало естетичну вартісність збірки. Натомість «Десята секунда», за об'єктивною характеристикою Г. Костюка, повністю відповідала соціальній тематиці і відтворювала масову психологію, що, на думку О. Травня, «відкривало шлях» Борису Тенеті у літературу і давало підстави «покладати на письменника деякі надії». Як тематично доцільну та актуальну критика окресленого періоду характеризувала і повість «Гармонія і свинушник» (І. Лакиза, Г. Костюк), однак художньо твір визнано недосконалим.

Виявлено, що першою позитивною рецепцією творчості письменника були критичні нотатки Г. Костюка «Крива прозаїка» (1929). Досліджено, що саме у цій рецензії (до уваги взято означені вище збірки новел) літературознавець уперше простежує еволюцію Тенети-прозаїка, доводячи, що письменник від суто психологічної новели «прийшов» до новели психологічно-соціальної, у розробці якої «дійшов найбільшої вправності».

У пункті **1.3.2. «Мемуарно-критичний дискурс 1950-х–2010-х рр.»** розглянуто різноаспектну вітчизняну (О. Воронцова, О. Бровко, В. Дмитренко, В. Дубініна, В. Мельник, А. Печарський та ін.) та фрагментарну діаспорну критику (Ю. Лавріненко, Є. Пастернак, В. Петров, В. Радзикевич, Я. Славутич та ін.), а також «дніпропетровський» критичний дискурс (Н. Жикало, О. Міхно, Л. Степовичка, М. Чабан). Брак літературознавчих досліджень творчої постаті митця дещо компенсовано матеріалами вітчизняних та закордонних енциклопедичних видань, літературознавчих посібників, антологій; принагідними згадками літературознавців імені письменника у контексті досліджень періоду «розстріляного відродження» та його представників; спогадами сучасників Бориса Тенети на українських теренах (Борис Антоненко-Давидович, Іван Багряний, Ю. Смолич) та в еміграції (Г. Костюк, Г. Плужник-Білоус).

Встановлено, що у «повідлиговому» літературознавстві досліджень про творчість Бориса Тенети вкрай мало, вони переважно поверхові, мають фрагментарний описово-біографічний характер. Найбільш незаангажованими й об'єктивними, хоча і нечисельними, є літературознавчо-критичні студії періоду незалежності України (В. Дмитренко, В. Мельник, М. Чабан). Сучасним змістовним дослідженням епічного доробку Бориса Тенети вважаємо дисертаційну роботу В. Дубініної «Проза Бориса Тенети: жанрово-стильові особливості», в якій авторка зосередила увагу на жанровій своєрідності малої і середньої прози митця.

Здійснивши огляд мемуарно-критичних дописів, можемо констатувати, що ім'я Борис Тенета присутнє у літературознавчому критичному дискурсі меншою мірою, ніж імена інших представників «розстріляного відродження».

У **РОЗДІЛІ 2. «Поетичний доробок Бориса Тенети»** проаналізовано доступні поезії автора (14 творів): «Маріанка» (1924); «Другові», «Знов мені приснилися...», «Кримське», «Немає слів...», «Ти сидиш в задимленій кімнаті», «Я не можу спокійно спати» (1926); «Звенигора», «Плужникові», «Перше травня» (1927); «Уривок», «Цю весну» (1928); «Заспів до поеми» (1929); «Тривога» (1930). Досліджено формування і становлення поетичного світогляду письменника, виявлено особливості його художньої еволюції. Визначено та охарактеризовано ключові мотиви лірики Бориса Тенети.

У підрозділі **2.1. «Генеза поетичного мислення»** з становлення поетичного мислення та світовідчуття Бориса Тенети відбувалося поступово. У дисертаційному дослідженні зроблено припущення, що таке «зволікання» та незначний кількісний вияв поезій були зумовлені не так світоглядною позицією письменника, як усвідомленням себе, передусім, прозаїком. На свої вірші Борис Тенета дивився як на «щось інтимне», занадто «своє», – згадують у своїх мемуарах Борис Антоненко-Давидович та Г. Костюк, зазначаючи, що поет тамував у собі «потужну ліричну струмину», а українська поезія у кінцевому підсумку не отримала того, що він «міг би дати».

Досліджено, що уже у ранніх творах Бориса Тенети («Немає слів...», «Ти сидиш в задимленій кімнаті», «Я не можу спокійно спати» та ін.) відчувається органічне поєднання двох тенденцій тогочасної національної літератури – традиційної (реалістичної) і новаторської (модерної). Остання розглядається у

ракурсі актуалізації мотивів, популярних у тодішній західноєвропейській літературі (віддзеркалення епохи песимістичних настроїв, неприйняття нової жорстокої моралі, де людина втрачає свою значущість та індивідуальність тощо). Увага молодого поета до окреслених проблем не випадкова ще й тому, що його власне світовідчуття співзвучне тривожним національним настроям, зумовленим складністю доби 1920-х–1930-х рр. та передчуттям неминучих історичних катаклізмів.

Констатуємо, що відображення внутрішнього світу людини, як ключова ознака творчості поета, зазнає найбільших видозмін і перетворень. Акумуляція суперечливих внутрішніх переживань ліричного героя, з притаманним напруженим драматизмом морально-філософських пошуків, характерна для першого періоду творчості митця, згодом перетворюється на чітке усвідомлення безвиході, безповоротності втраченого минулого, нездійсненності сподівань вирватися з кола сірого соціуму. Можемо констатувати і тематичну еволюцію поезії: від соціально-філософських зразків з виразним зосередженням на внутрішній природі явищ і почуттів, заглибленням у мікрокосм людини, народнопісенної інтимної лірики («Маріянка», «Другові», «Кримське» та ін. (1924–1927 рр. – перший творчий період)) Борис Тенета переходить до створення віршів громадянського звучання, відтворюючи драматизм долі й часу («Заспів до поеми», «Тривога» (1928–1934 рр. – другий період творчості)).

Підрозділ **2.2. «Ключові мотиви лірики»** присвячено дослідженню домінантних мотивів у поетичному доробку автора. Зважаючи на вищевикладене, відзначимо, що перманентна поява у віршах Бориса Тенети екзистенціальних концептів (туга, розчарування, втрата ілюзій, песимізм, самотність, відчуження, проблема морального вибору тощо) стає цілком закономірною і виправданою. Чільне місце у поезіях автор відводить мотиву урбанізованого соціуму та опозиційному йому сільському мотиву, репрезентованому образом степу («Другові», «Ти сидиш в задимленій кімнаті», «Цю весну» та ін.). У деяких поезіях простежуються сюрреалістичні мотиви («Знов мені приснилися...», «Кримське», «Я не можу спокійно спати», «Тривога»).

Наголошуємо і на поступових трансформації художнього досвіду літератора та увиразненні філософського начала у потрактуванні долі української нації. Звернення Бориса Тенети до філософського осмислення нових тем, мотивів, образів визначає наявність таких прикметних рис у поетичному доробку автора, як медитативність та рефлексійність. Маємо всі підстави говорити і про фіксацію у поезіях митця характерних імпресіоністичних ознак – «живописності» та «музичності». Ще однією художньою особливістю поетичної спадщини Тенети є поява експресіоністських рис, виявлених через характерну для означеного напрямку і поезії літератора співзалежність «автор – суб'єкт лірики».

У **РОЗДІЛІ 3. «Жанрово-стильові модифікації прози Бориса Тенети: від модерністської новели до історичного роману»** проаналізовано твори різних жанрів (новели, повісті, роман). Визначено форми жанрово-стильових модифікацій прози літератора. Простежено основні закономірності художньої еволюції у прозі автора (від модерністських ескізно-фрагментарних новел-рефлексій, через випробування соцреалістичними догматами, письменник приходить до історичної

тематики). Осмислено своєрідність світоглядно-естетичних новаторських пошуків Тенети-прозаїка.

У підрозділі **3.1. «Новелістика: від новели-рефлексії до соцреалістичної малої прози»** досліджено жанрово-стильові модифікації й особливості зразків малої прози письменника («Idee fixe», «Безробітний», «Прися» (1925); «Ave vita», «В неділю», «Місто» (1926); «Мусема», «Голод» (інша назва «Безробітній»), «Листи з Криму», «Маріяка» (збірка «Листи з Криму», 1927); «Люди», «Ненависть», «Десята секунда», «П'яниці», «Прийшла пора» (збірка «Десята секунда», 1929); «Ковалі», «Петренко й Мері», «Вороги», «Оксана», «В бою» (збірка «В бою», 1931); «Хвилина», «Вечір на Дніпрі», «Портрет невідомого», «Будні», «Зустріч», «Син», «Любов» (збірка «Будні», 1934)).

Пункт **3.1.1. «На шляху до модерної новели»** присвячений аналізу новелістики раннього Бориса Тенети (1924–1927 рр. – перший період творчості). З'ясовано, що у творах простежується послідовне втілення домінантних модерних прикмет доби; відбито широкий спектр сучасних автору світоглядно-естетичних та жанрово-стильових пошуків, що знайшли своє вираження у таких новелістичних формах: новела-рефлексія («Idee fixe», «Безробітній»), лірична новела («Маріяка», «Мусема»), епістолярна («Листи з Криму»), психологічна («Ave vita», «Місто»), соціально-психологічна («В неділю», «Люди») новели. Відзначено, що новеліста передусім цікавила психологія персонажів, духовна сфера життя, пізнання якого він здійснював на рівнях як свідомого, так і позасвідомого. Для розкриття внутрішнього світу героїв Борис Тенета періодично вдається до одного з провідних прийомів модернізму – «потоків свідомості». Загалом різноманітні форми внутрішнього монологу (ретроспективний, актуальний, діалогізований) є одним з основних художніх прийомів автора при відтворенні психічного напруження персонажів малої прози. При цьому новеліст використовує принцип самоспостереження та самоаналізу героїв над внутрішнім «я». Важливою рисою психологізму новеліста є непряма форма психологічного відтворення, за якої внутрішні імпульси, стани, настрої передаються через зовнішні реакції – поведінку, міміку, жести. Психологічно напружений текст окремих новел («Місто», «Голод» та ін.) тяжіє до екзистенціальних пошуків, зумовлених розвитком урбаністичної концепції, до якої звертається автор.

Орієнтація Бориса Тенети на європейські модерні тенденції позначилася і на його дебютній збірці «Листи з Криму», що стала завершальним акордом першого творчого періоду письменника. У пункті **3.1.2. «Лірико-імпресіоністична збірка „Листи з Криму“»** з'ясовано, що у малій прозі збірки новеліст апелює до основних принципів імпресіонізму. Досліджено, що імпресіоністичність, яка чітко проступає у творах (орієнтація на почуття і настрої, індивідуально-особистісне сприйняття дійсності та її миттєва фіксація, довірливість стосунків з читачем, форма оповіді від першої особи, дробність панорамного мислення тощо), є стильовою домінантою творчості «раннього» Тенети.

Однак можемо констатувати, що незважаючи на суголосність окресленого модерністського напрямку з художнім імперативом митця, прозаїк змушений був культивувати реалістичну манеру письма, пропаговану радянською соціалістичною дійсністю. Відтак мала проза Бориса Тенети починає «розвиватися» у

тенденційному «пролетарському» руслі, започаткувавши відповідний етап у творчій біографії письменника. Другий творчий період (1928–1935 рр.) ознаменувався виходом у світ новел соцреалістичного гатунку, що склали три збірки («Десята секунда» (1929), «В бою» (1931), «Будні» (1934)). Новели означених збірок проаналізовано у пункті **3.1.3. «Соцреалістична новелістика»**. Встановлено, що новелістичний доробок автора, репрезентований окресленими збірками, відзначається чіткими ознаками, характерними для напряму соцреалізму: виробнича тематика («Будні», «Портрет невідомого»); революційна романтика («В бою», «Вороги», «Десята секунда», «Ковалі»); героїзована атмосфера («Ненависть», «Оксана», «Петренко й Мері», «Хвилина») та ін. Констатуємо, що незважаючи на кількісно чималий вияв зразків пролетарського кшталту, другий творчий період був для Бориса Тенети особливо складним і «скупим» на художні здобутки. Соцреалістична новелістика у творчості письменника існує, радше, як спроба, пошук і посідає другорядне місце.

Зауважимо, що штучне відтворення актуальних «радісних буднів», запозичення набору ідеологізованих схем із арсеналу «виробничої» прози, вимушена ахудожня штучність, невластива індивідуальному стилю автора, цілковито унеможлиблюють його творчий успіх, більше того, це було естетичним самогубством для митця. Усвідомлюючи це, Борис Тенета намагається змінити декретовані системою художні настанови і зійти з рейок «пролетарського» письма, повернути свою стильову оригінальність. Саме це питання висвітлено у пункті **3.1.4. «„Усвідомлення втраченого“: повернення до психологічної новелістики»**. Письменник створив три заключні соціально-психологічні новели з поглибленою психологізацією персонажів («Зустріч», «Син», «Любов»). Це були зразки «ностальгійної» прози, які дещо нагадували і повторювали шлях творчих пошуків літератора на початку його прозової кар'єри. Борис Тенета залишав за собою право на оригінальне відтворення психологічного начала (у новелах внутрішній світ героїв передано крізь призму зовнішніх реалій). Саме психологізм залишається творчим орієнтиром новеліста, домінантою, що надає його творчості окресленого періоду ознак психологічного реалізму.

Підрозділ **3.2. «Повісті: від алегорії до біографічного жанру»** присвячений дослідженню трьох повістей Бориса Тенети: «Гармонія і свинушник» (1927); «Винахідник» (1933), «Дні» (1933–1934).

У пункті **3.2.1. «Алегорично-символічна повість „Гармонія і свинушник“»** з'ясовано, що письменник зі значним ступенем ліричного і психологічного начал, більшою, ніж у новелістиці цього ж періоду (1924–1927 рр.), художньою проникливістю виразив назрілу суспільно-культурну потребу, диктовану часом – торкнувся проблеми гармонії «нової» людини з соціумом. Використовуючи алегоричні образи, Борис Тенета переконливо змалював дві контрастних форми людського існування – омріяну «гармонію» (ідеальний, навіть утопічний, образ суспільства) та «свинушник» (символ реального сьогодення). Актуальна проблема духовного наповнення сенсу людського існування, екзистенціальні питання відчуженості, непотрібності, втраченого життя, самотності людини, тема урбанізованого соціуму виступають домінантними у знаковій для письменника повісті. Також зазначимо, що повістяр, продовжуючи художні пошуки, відходить

від побутового реалізму попередників і звертається до сфери інтимних стосунків, суттєво модернізуючи морально-філософський зміст та жанрово-стильові параметри твору.

Пункт **3.2.2. «Повість „Дні“ – зразок „виробничої“ прози»** присвячений дослідженню соцреалістичних особливостей у повістярському доробку другого періоду творчості письменника (1928–1935 рр). Встановлено, що пропонуючи, далеко не оригінальну для соцреалізму промислово-сільськогосподарську тему, чергову спробу віднайти «нового» типізованого героя – робітника / представника індустріального виробництва чи колгоспника (початково намір було реалізовано у новелі «Будні», що виконала роль своєрідного ескізу для більш складного жанру), Борис Тенета паралельно відтворює низку проблем, що вже стали традиційними для пролетарської літератури: громадянська війна; бюрократична система; соціалістичні змагання; зрештою, братовбивство, як ще одна класова війна.

Виконання пролетарських творчих «настанов», сфокусованих на викривленому відтворенні актуальних «радісних буднів», звичайно, згубно впливали на мистецько-художнє самовираження письменника. Розуміючи це, Борис Тенета відходить від соцреалістичного письма, сконцентрувавши свій творчий імператив на історичній тематиці.

У пункті **3.2.3. «Історико-біографічна повість „Винахідник“»** проаналізовано середню прозу для дітей старшого шкільного віку «Винахідник». Зараховуємо цей твір до одного з різновидів історико-біографічної літератури – жанру художньої біографії, в якій письменник органічно поєднав принципи історичного дослідження й художнього домислу, виходячи з об'єктивності досліджених фактів життєпису французького вченого, винахідника Д. Папена та власної творчої інтерпретації. Борис Тенета дотримався основних критеріїв історико-біографічної повісті: зображення життя конкретної історичної особи та реакцій вченого на важливі (у нашому випадку, наукові) події; наявність історичного фону; розкриття спадкоємності ідеї, носієм якої був головний герой твору та ін. З'ясовано, що твори подібної науково-популярної тематики, опрацьованої художньо, – рідкість для тогочасної радянської літератури. Повістяр, розширивши біографічні факти життя вченого, дав українській літературі / культурі / науці вартісну прозу про видатну постать у галузі фізики та математики.

Повість «Винахідник» стала оригінальним словом в українській історичній літературі й була завершальною серед творів свого жанру в художньому доробку Тенети, ознаменувавши перехід автора до нової манери письма, що полягає в оригінальному поєднанні, з одного боку, історичних фактів (характерна риса мови художніх творів історичної тематики), з другого – науковості, підкресленої інтелектуалізації мовлення.

Апогеєм творчості Бориса Тенети став історичний роман «Загибель Анагуака» (дата створення – 1933–1934 рр.; дата першого опублікування – 2015 р.), досліджуваний у підрозділі **3.3. «Роман „Загибель Анагуака“: історія, міф, гра алюзій»**. Можемо констатувати, що цей роман став першим зразком серед творів свого жанру в українській літературі на тему світової історії.

Тема була не тільки новаторською, а й актуальною – не маючи змоги у тоталітарній системі відкрито висловити думку, письменник змушений був

звертатися до історичної алегорії, до тем і образів, суголосних його історичній епосі. Колонізація Мексики іспанськими конкістадорами і знищення державності у країні у XVI ст. (ключова історична подія, покладена в основу роману), екстрапольована Борисом Тенетою на вітчизняний ґрунт, – це «колонізація» України «советами» і знищення «ворогів» більшовицькою партією. Відтак роман мав глибоке дидактичне спрямування. З'ясовано, що алузії у творі виступають основними засобами реалізації соціально-історичного вертикального контексту як складної інформаційної категорії. Перекидаючи часовий місток, створюючи уявну паралель між минулим і сучасним, Тенета доводить, що загалом значимі процеси і протиріччя в історичному розвитку суспільства мають здатність повторюватися.

Особливої уваги заслуговує міфологічна складова – композиційний елемент роману, якому письменник відводить значне місце у творі, таким чином, суб'**міфізує** історичне «мудрого й доброго, білолицього бога Кветцалькоатля» (індіанці вважали іспанців його «синами»), який принесе мир і процвітання «мехіканській» країні, у «Загибелі Анагуака» визначається як першооснова / першопричина історичних подій, що відбуваються з ацтеками.

Відтворюючи період конкісти, романіст історіософськи узагальнює сутність подій, дає їм свою авторську оцінку з погляду загальнолюдських моральних цінностей. Роман «Загибель Анагуака» стає художнім документом, у якому майстерно поєднано історичну правду з художньою. Письменник художньо трансформує не лише зовнішнє соціальне протистояння, він послідовно надає внутрішній боротьбі героїв, їх психологічним станам виключного значення.

У підрозділі також розглядається історія видання роману.

У **ВИСНОВКАХ** синтезовано й узагальнено основні результати дослідження, здійсненого за допомогою культурно-історичного, герменевтичного і біографічного методів, що дало змогу цілісно репрезентувати письменницький доробок Бориса Тенети, простежити та осмислити особливості творчої еволюції літератора. Означені аспекти зумовлені сучасними науковими уявленнями щодо повноти літературного процесу, відсутністю аналітико-синтетичного дослідження творчості Бориса Тенети, потребою інтерпретації текстів на основі традиційних і новітніх літературознавчих підходів.

Зазначено, що у роботі вперше цілісно відтворено віхи життя та творчу біографію письменника; з'ясовано вплив літературно-мистецької організації «Ланка»–МАРС на творчість Бориса Тенети; досліджено критичну рецепцію творчого доробку літератора у різний час (1920-і–1930-і рр.; 1950-і–2010-і рр.); окреслено періоди творчості письменника (1924–1927 рр.; 1928–1935 рр.). Простежено рух домінантних мотивів і образів у ліриці поета. Визначено форми жанрово-стильових модифікацій прози письменника та з'ясовано основні закономірності його художньої еволюції (від модерністської новели до історичного роману). Осмислено своєрідність світоглядно-естетичних новаторських пошуків Бориса Тенети; проаналізовано індивідуальний стиль автора у контексті розвитку української літератури періоду «розстріляного відродження», що допомагає повніше й об'єктивніше осмислити літературний процес 1920-х–1930-х рр.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Стороженко Л. Г. Екзистенційні виміри архетипу міста в малій прозі Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Магістеріум. Літературознавчі студії. – Київ : НаУКМА, 2012. – Вип. 48. – С. 64–66 (0,4 д. а.).
2. Стороженко Л. Екзистенційні мотиви прози Бориса Тенети / Л. Стороженко // Вісник Черкаського університету. Сер. : Філологічні науки. – Черкаси : Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2012. – № 40 (253) 2012. – С. 44–48 (0, 4 д. а.).
3. Стороженко Л. Г. Інтимна лірика Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Філологічні трактати : наук. журн. ; [гол. ред. О. Г. Ткаченко] – Суми : Сум. держ. ун-т ; Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – 2012. – Т. 4, № 3. – С. 136–141 (0, 4 д. а.).
4. Стороженко Л. Г. Історія і сучасність у художній інтерпретації Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки ; [гол. ред. П. І. Білоусенко]. – Запоріжжя : Запор. нац. ун-т, 2012. – № 3. – С. 303–308 (0,5 д. а.).
5. Стороженко Л. Г. Психологія натовпу у творчості Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / За ред. В. Д. Будака, М. І. Майстренко. – Випуск 4.10. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2012. – Вип. 10, т. 4. – С. 179–182 (0,4 д. а.).
6. Стороженко Л. Г. Творча постать Бориса Тенети у контексті доби / Л. Г. Стороженко // Наукові праці : наук.-метод. журн. Сер. : Філологія. Літературознавство. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Т. 192, Вип. 180. – С. 105–108 (0,5 д. а.).
7. Стороженко Л. Г. Генеза урбаністичних мотивів у творчості Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки ; [гол. ред. В. С. Курило]. – Луганськ : ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка», 2013. – № 2 (261). – [Ч. II]. – С. 92–96 (0,4 д. а.).
8. Стороженко Л. Г. Тема кохання у творчості Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Актуальні проблеми слов'янської філології. Сер. : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. ; [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2013. – Вип. XXVII. – Ч. IV. – С. 243–251 (0,6 д. а.).
9. Стороженко Л. Г. Філософсько-етична проблематика прози Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Літературознавство). – Київ : НаУКМА, 2013. – Т. 150. – С. 73–77 (0,4 д. а.).
10. Стороженко Л. Г. Жанрова специфіка епосу Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. : Літературознавство / [відпов. ред. М. Ткачук]. – Тернопіль : ТНПУ, 2014. – № 39. – С. 199–203 (0,4 д. а.).

11. Стороженко Л. Соцреалістична новелістика Бориса Тенети / Л. Стороженко // Волинь філологічна : текст і контекст. Українська література як художній феномен : зб. наук. пр. / упоряд. В. Г. Сірук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – Вип. 19. – С. 252–260 (0,5 д. а.).
12. Стороженко Л. Г. Проза Бориса Тенеты : своеобразие нравственности / Л. Г. Стороженко // Актуальные вопросы теории и практики филологических исследований : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. (Прага, 25–26 мар. 2013 г.). – Прага: Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ». – 2013. – С. 240–244 (0,4 д. а.).
13. Storozhenko L. Hermeneutical horizons of the epoch in Borys Teneta's prose / L. Storozhenko // In the beginning there was the Word: history and actual problems of philology and linguistics : materials digest of the XLVI International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in philological sciences, London, March 28 – April 02, 2013. – London : Published by IASHE, 2013. – P. 108–110 (0,5 д. а.).
14. Стороженко Л. Г. Творчество Бориса Тенеты : иллюстрация тоталитарной действительности / Л. Г. Стороженко // Научный потенциал на света. – 2013 : материалы за IX Междунар. науч. практ. конф., София, 17–25 септември 2013 г. – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. – Т. 13. – С. 54–59 (0,4 д. а.).

Додаткові публікації:

15. Стороженко Л. Г. Мала проза Бориса Тенети: жанрово-стильові модифікації / Л. Г. Стороженко // Научные исследования современности : сб. науч. тр. по материалам науч.-практ. конф. (г. Киев, 30 мая 2012 г.). – Киев : «НАИРИ», 2012. – Вып. 4. – Ч. 2. – С. 5–7 (0,3 д. а.).
16. Стороженко Л. Г. Модерністські тенденції творчості Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Модернизация научных исследований : материалы XXI Междунар. науч.-практ. конф. (г. Горловка, 17–18 мая 2012). – Горловка : ФЛ-П Пантюх Ю. Ф., 2012. – С. 54–56 (0,2 д. а.).
17. Стороженко Л. Г. Алегорія як особливість ідіостилію Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Наука України. Перспективи та потенціал : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27–29 верес. 2012 р.) / Всеукр. громад. об'єднання «~~Сфера~~ ~~Нові Освіта~~». – 2012. – С. 122 (0,2 д. а.).
18. Стороженко Л. Г. Художні особливості прози Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Дніпропетровськ, 7–8 жовт. 2012 р.). – Дніпропетровськ, 2012. – Ч. 2. – С. 183–185 (0,1 д. а.).
19. Стороженко Л. Рецепт художнього твору: герменевтичний аспект / Л. Стороженко // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; ін-т державного управління і права. За заг. ред. В. В. Бездрабко. – Київ, 2012. – Вип. 6. – С. 171–173 (0,2 д. а.).

20. Стороженко Л. Людина як філософський феномен у творчості Бориса Тенети / Л. Стороженко // Пространство литературы, искусства и образования – путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами: сб. науч. тр. : по матер. VII Междунар. науч.-практич. конференции, (г. Харьков, 20 декаб. 2012 г.) / ред. А. Г. Романовский, Ю. И. Панфилов. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2013. – С. 257–259 (0,2 д. а.).
21. Стороженко Л. Г. «Боги прагнуть, і я гину...» : до питання життєпису Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 27–28 верес. 2013 р.). – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС». – 2013. – С. 56–61 (0,3 д. а.).
22. Стороженко Л. Г. Громадянське звучання лірики Бориса Тенети / Л. Г. Стороженко // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Дніпропетровськ, 29–30 листоп. 2013 р.). – Дніпропетровськ, 2013. – Ч. 3. – С. 89–90 (0,1 д. а.).
23. Стороженко Л. Художній твір як віддзеркалення епохи (на прикладі прози Бориса Тенети) / Л. Стороженко // Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22-23 лют. 2013 р.). – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС»», 2013. – С. 88–90 (0,2 д. а.).
24. Стороженко Л. Історичний роман : до питання жанру / Л. Стороженко // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; ін-т державного управління і права. За заг. ред. В. В. Бездрабко. – Київ : Четверта хвиля, 2014. – Вип. 8. – С. 275–277 (0,1 д. а.).
25. Стороженко Л. Доля нарекла його українцем / Л. Стороженко // Тенета Б. Загибель Анагуака : роман / упоряд., передм. та прим. Ліни Стороженко. – Друкується вперше. – Київ : Четверта хвиля. – 2015. – С. 3–21 (1 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Стороженко Л. Г. Еволюція творчості Бориса Тенети. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, 2016.

Дисертація є першим в українському літературознавстві комплексним дослідженням літературного доробку Бориса Тенети як цілісної художньої системи.

У роботі відтворено віхи життя та творчу біографію письменника; досліджено джерела та шляхи формування його світогляду. З'ясовано значення літературної організації «Ланка»–МАРС у становленні українського письменства періоду «розстріляного відродження» та її вплив на творчість Бориса Тенети. Досліджено критичну рецепцію творчого доробку літератора у різний час (1920-і–1930-і рр.; 1950-і–2010-і рр.). Окреслено періоди творчості письменника (1924–1927 рр.; 1928–1935 рр.). Виявлено особливості художньої еволюції поезії митця; простежено рух домінантних мотивів та образів у ліриці Тенети-поета. Визначено форми жанрово-стильових модифікацій прози письменника та з'ясовано основні

закономірності її художньої еволюції (від модерністської новели, через випробування соцреалізму, до історичного роману). Осмислено своєрідність світоглядно-естетичних новаторських пошуків письменника; проаналізовано індивідуальний стиль автора у контексті розвитку української літератури 1920-х–1930-х рр.

Ключові слова: художня еволюція, творчий почерк, літературна організація «Ланка»–МАРС, «розстріляне відродження», поезія, мотив, образ, проза, новела, повість, історичний роман, психологізм, імпресіонізм, соцреалізм.

АННОТАЦІЯ

Стороженко Л. Г. Еволюція творчествa Борисa Тенети. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Национальный университет «Киево-Могилянская академия», Киев, 2016.

Диссертация является первым в украинском литературоведении комплексным исследованием литературного наследия Бориса Тенеты как целостной художественной системы.

В работе воспроизведены жизненные вехи и творческая биография писателя; исследованы источники и пути формирования его мировоззрения. Выяснено значение литературной организации «Ланка»–МАРС в становлении украинской литературы периода «расстрелянного возрождения» и ее влияние на творчество Бориса Тенеты. Исследована критическая рецепция творческого наследия литератора в разное время (1920-е–1930-е гг.; 1950-е–2010-е гг.). Определены периоды творчества писателя (1924–1927 гг.; 1928–1935 гг.). Выявлены особенности художественной эволюции поэзии автора; прослежено движение доминантных мотивов и образов в лирике Тенеты-поэта. Определены формы жанрово-стилевых модификаций прозы писателя и выяснены основные закономерности ее художественной эволюции (от модернистской новеллы, через испытания соцреализмом, к историческому роману). Осмыслено своеобразие мировоззренческо-эстетических новаторских поисков писателя; проанализировано индивидуальный стиль автора в контексте развития украинской литературы 1920-х–1930-х гг.

Ключевые слова: художественная эволюция, творческий почерк, литературная организация «Ланка»–МАРС, «расстрелянное возрождение», поэзия, мотив, образ, проза, новелла, повесть, исторический роман, психологизм, импрессионизм, соцреализм.

ABSTRACT

Storozhenko L. G. Evolution of literary development of Borys Teneta. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of Philological Sciences with a specialization 10.01.01 – Ukrainian literature. – National University of «Kyiv-Mohyla Academy», Kyiv, 2016.

In Ukrainian literature studies the thesis is the first comprehensive research of literary works of Borys Teneta as an integral literary system.

This thesis research provides an attempt to rehabilitate Borys Teneta as a writer and his personality in the context of literary-historical process since national literature is created not only by outstanding but minor writers as well. Critical re-evaluation of literary works of the author and research of his literary development evolution are based not only on individual vision; the thesis also provides critical comments available in periodical editions of 1920s–1930s, recollections of the writer’s contemporaries, archive materials and latest literary researches.

With the purpose of thorough understanding of the origins and evolution of literary development of Borys Teneta and determination of the writer’s literary pattern establishment, the thesis provides reconstruction of life milestones and creative biography of the author and research of origins and ways which served for his worldview formation. There was clarified the importance of «Lanka»–MARS (Workshop of Revolutionary Word) literary organization in the establishment of Ukrainian literature of «Executed Renaissance» period and its influence on literary works of Borys Teneta. The thesis covers literary development of the writer in critical reception of 1920s–1930s and in memoir-critical discourse of 1950s–2010s. There were also outlines the periods of the writer’s literary development (1924–1927; 1928–1935).

The thesis provides analysis of available poetic works of the writer (14 works). There were studied the formation and establishment of poetic philosophy of Borys Teneta and revealed the peculiarities of literary evolution of the author’s poetry. There were determined and characterized the key motives of the poet’s lyrics among which existential concepts are predominant. The thesis pays special attention to gradual transformation of artistic vision of Borys Teneta and expression of philosophical origin in the poet’s interpretation of the destiny of Ukrainian people. It was ascertained that referral of the poet to philosophical conceptualization of new topics, motives and characters determines the presence of such remarkable traits in the author’s poetry as meditateness and reflexivity. Therefore, we can safely claim about fixation of specific impressionistic traits such as «picturesqueness» and «musicality» in the author’s poetry. Another literary peculiarity of poetic heritage of Borys Teneta is emergence of impressionistic traits revealed through «author – lyrics subject» co-dependence inherent to the specified direction and poetry of the author.

The thesis provides analysis of forms of genre-style modifications of flash, medium and prose of the writer. There were traced the main regularities of literary evolution in his prose. In particular, it was ascertained that his early short novels are distinguished by consecutive implementation of predominant modern traits of the epoch; these short novels reflect the wide range of the author’s modern worldview-esthetic and genre-style pursuits which were expressed in such novelistic forms as short novel-reflection, lyrical short

novel, epistolary, psychological and socio-psychological short novels. It was studies that impressionism which clearly shows through in literary works (commitment to feelings and moods, individual and personal perception of reality and its immediate fixation, trust-based relations with reader, first-person narration form, disintegration of panoramic thinking, etc.) is a stylistic dominant idea in literary development of «early» Teneta.

The thesis points out that despite the assonance of impressionistic direction with literary imperative of the author, the prose-writer had to cultivate realistic writing style propagandized by the Soviet socialistic reality. Afterwards, the prose of Borys Teneta starts «to develop» in tendentious «proletarian» direction which marked the beginning of corresponding stage in literary biography of the writer. However, false reproduction of «enjoyable daily routine», borrowing of the set of ideology-driven schemes from the armory of «industrial» prose, forced anti-literary artificialness extrinsic of the author's individual style made his literary success completely impossible and, moreover, they were like esthetic suicide for the writer. Having realized that, Borys Teneta tries to change literary regulations enacted by the system and leave the rails of «proletarian» writing. Since then historical works can be traced in literary development of the writer.

This thesis research provides understanding of specificity of worldview-esthetic innovatory pursuits of the writer; analysis of the writer's individual style in the context of Ukrainian literature development in 1920s–1930s.

Key words: literary evolution, literary pattern, «Lanka»–MARS (Workshop of Revolutionary Word) literary organization, «Executed Renaissance», poetry, motive, character, prose, short novel, novelette, historical novel, psychologism, impressionism, socialist realism.